

Succesvol afbouwen SSRI's en SNRI's mogelijk met bereiding op maat

Eerste resultaten pilot Transvaal Apotheek en CZ zijn positief

PW24 - 16-06-2023 | door Floris-Jan de Haan, Linda Klein Holkenborg-van der Meijden, Melissa Eikmann, Natalie Chan en Paul Lebbink

Een pilot van Transvaal Apotheek en zorgverzekeraar CZ om patiënten te helpen met het afbouwen en uiteindelijk stoppen van SSRI's en SNRI's lijkt succesvol. De eerste resultaten wijzen erop dat bereidingen op maat in combinatie met persoonlijke begeleiding effect ressourteren. Deze resultaten zijn vooralsnog gebaseerd op een relatief kleine groep patiënten.

In Nederland ontvangen ruim een miljoen mensen ieder jaar een eerste uitgifte of vervolgitgifte antidepressiva [1]. Volgens de onderzoekers van het OPERA-project gebruiken in Nederland meer dan 150.000 mensen met een depressie langer dan een jaar antidepressiva. Nadat een patiënt is gestart met een antidepressivum kan het voorkomen dat hij dit jarenlang blijft slikken.

Maar niet iedereen hoeft deze medicijnen langdurig te gebruiken. Op een gegeven moment ontstaat bij een deel van de patiënten ook de behoefte om de antidepressiva af te bouwen. Zij hebben bijvoorbeeld de behandeling goed afgerond en voelen zich beter. Daarnaast hebben antidepressiva de nodige bijwerkingen.

Afbouwen van antidepressiva dient plaats te vinden onder begeleiding van de behandelend zorgverlener. Dit is noodzakelijk omdat het risico bestaat dat onttrekkingsverschijnselen kunnen ontstaan of juist een terugval in of recidief van de depressie of angststoornis plaatsvindt. Daarom is begeleiding tijdens het afbouwen van antidepressiva nodig zodat er tijdig kan worden bijgesteld.

Wetenschappelijk bewijs

Vanwege het ontbreken van goed wetenschappelijk onderzoek is in 2018 het multidisciplinaire document Afbouwen SSRI's & SNRI's ontwikkeld. Het multidisciplinaire document Afbouwen SSRI's & SNRI's biedt concrete handvatten voor het afbouwen [2], maar wetenschappelijk bewijs voor de genoemde afbouwschema's in tabel 3 en 2 van het document is er niet.

Het is bekend dat vanwege het risico op onttrekkingsverschijnselen afbouwen niet altijd eenvoudig is en dat vraagt om maatwerk en goede begeleiding. Voor zowel goede begeleiding als maatwerk kunnen patiënten terecht in de apotheek. Zorgverzekeraars vergoeden apotheekbereidingen voor de afbouw van SSRI's en SNRI's volgens tabel 3 van het multidisciplinaire document, maar de begeleiding niet. Dit kan een drempel zijn voor apothekers om deze begeleiding aan te bieden.

Om de afbouwschema's in tabel 3 van het multidisciplinaire document in de praktijk te toetsen, alsmede de meerwaarde van begeleiding door de apotheek aan te tonen, is het project Afbouw SSRI's & SNRI's gestart.

Bij wijze van pilot heeft CZ met Transvaal Apotheek afgesproken om de apotheekbereidingen uit tabel 3 in combinatie met het geven van persoonlijke begeleiding (samen een afbouwkit genoemd) aan te bieden aan CZ-verzekerden, tegen een marktconform tarief. De pilot is in de tweede helft van 2021 gestart en is voor twee jaar afgesproken met een optie tot verlenging van nog een jaar. Het doel van de pilot is patiënten onder begeleiding van de behandelaar en Transvaal Apotheek in gemiddeld acht tot twaalf weken te laten stoppen met SSRI's en SNRI's.

Om de kans van slagen van het afbouwen te vergroten, heeft CZ met Transvaal Apotheek afgesproken dat deze, naast het bereiden en thuis afleveren van de afbouwmedicijnen, verzekerden ook begeleiding door speciaal getrainde apothekers(assistenten) aanbiedt.

Afbouwtraject

De begeleiding van patiënten richt zich op de farmacotherapie van het afbouwtraject en is een aanvulling op de begeleiding door de behandelend arts. De apotheekbegeleiding bestaat naast het verstrekken van de medicatie met bijsluiter en afbouwschema, uit drie gesprekken.

1. Intake & start: motivatie patiënt, doornemen van de medicatiegeschiedenis, oorspronkelijke dosering, eerdere stoppogingen, bespreken afbouwschema, informeren over onttrekkingsverschijnselen en terugval en informeren in welke gevallen patiënt contact moet opnemen met de apotheek.

2. Tussentijdse evaluatie (halverwege het traject): ervaringen bespreken, eventueel bijsturen traject.

3. Eindevaluatie: evalueren afbouwtraject, toekomst bespreken en afsluiting.

Sinds het begin van de pilot zijn er tot en met maart 2023 57 gebruikers van SSRI's of SNRI's geïnccludeerd. Van hen worden momenteel elf mensen (19%) nog begeleid door Transvaal Apotheek, binnen het afbouwtraject. Van de 57 patiënten zijn er 33 in twaalf weken tijd onder begeleiding succesvol gestopt met het gebruik van SSRI's of SNRI's. Dit komt overeen met 58% van de geïnccludeerde populatie.

Dertien personen zijn niet succesvol gestopt (23%). Van hen hebben er tien een terugval gehad, één persoon is overleden, drie mensen zijn afgebouwd naar een lagere dosering, maar niet volledig gestopt met hun SSRI's of SNRI's.

De verwachting is dat gedurende het verdere verloop van de pilot het percentage mensen dat succesvol stopt na het doorlopen van het traject van twaalf weken verder zal stijgen.

kenmerken	
geslacht	N (%)
vrouw	42 (74)
man	15 (26)
afbouwtabel*	N (%)
tabel 2	2 (4)
tabel 3	38 (67)
afwijkend (>12 weken)	17 (25)
verwijzing voor afbouw	N (%)
huisarts	12 (21)
ggz	8 (14)
patiënt zelf	37 (65)
geneesmiddel	N (%)
duloxetine	4 (7)
escitalopram	1 (2)
fluoxetine	1 (2)
paroxetine	2 (4)
sertraline	4 (7)
venlafaxine	45 (79)

* Richtlijn Multidisciplinair Afbouwdocument, tabel 2: halvering dosis per stap, tabel 3: afbouwstap is daling van 10% in de serotoninetransportbezettingsgraad

Tabel 1. Patiëntkenmerken van deelnemers aan het onderzoek.

succesvol afgebouwd	N (%)
geheel	33 (58)
gedeeltelijk	3 (5)
niet afgebouwd	13 (23)
nog bezig	8 (14)
terugval na afbouw	10 (18)

Tabel 2. Resultaten van het onderzoek.

Ruim een miljoen mensen in Nederland ontvangen ieder jaar een eerste uitgifte of vervolgitgifte antidepressiva.

Bijzondere bevindingen

Vooraf patiënten die eerder mislukte afbouw pogingen hebben gedaan melden zich aan voor de geleidelijke afbouw volgens tabel 3 van het multidisciplinair document. Zij ervaren met de geleidelijke afbouw minder onttrekkingsverschijnselen, wat de kans op succesvol afbouwen vergroot. De gebruikte doseringen volgens tabel 3 zijn magistrale bereidingen, die niet allemaal beschikbaar zijn via grootbereiders. Via Transvaal Apotheek zijn wel venlafaxine MGA-tabletten en duloxetine MSR-capsules beschikbaar. Andere apotheken kunnen deze bereidingen ook voor hun patiënten aanvragen bij Transvaal Apotheek.

Niet alle patiënten die zich aanmelden voor een afbouwtraject starten ook daadwerkelijk. Het is daarom belangrijk om tijdens het intakegesprek de motivatie voor afbouwen en de privéomstandigheden van de patiënt goed helder te krijgen. Zo is het bijvoorbeeld voor patiënten die zich in een stressvolle periode van hun leven bevinden niet verstandig te gaan afbouwen.

Tijdens de evaluevaluatie hebben meerdere patiënten aangegeven de persoonlijke begeleiding, het geleidelijk afbouwen en het hebben van één aanspreekpunt tijdens het afbouwproces als prettig te ervaren.

De eerste resultaten van de pilot lijken dan ook positief. De geïncludeerde patiëntengroep is nog relatief klein en kan daarom een vertekend beeld geven. Op basis van de eerste resultaten kunnen daarom nog geen harde conclusies worden getrokken. Bovendien is er behoefte aan een follow up-analyse van de deelnemers die na het volgen van het afbouwtraject succesvol zijn gestopt. Zo zou er na een jaar een meting kunnen plaatsvinden om te beoordelen of de patiënt dan nog steeds gestopt is met het gebruik van SSRI's of SNRI's.

Complex proces

Wat nu al wel duidelijk is, is dat het afbouwen niet voor iedereen gemakkelijk is.

Antidepressivagebruikers moeten rekening houden met persoonlijke omstandigheden zoals hun mentale en fysieke gezondheid en de specifieke klachten waarmee zij kampen. Afbouwen van medicatie is een complex proces dat zorgvuldig en in samenwerking met de hoofdbehandelaar moet worden uitgevoerd. De pilot lijkt aan te tonen dat bereidingen op maat en aanvullende begeleiding vanuit de apotheek door gespecialiseerde medewerkers, daaraan een belangrijke bijdrage kunnen leveren.

‘Ontzettend blij dat het is gelukt’

Greep uit de reacties van deelnemende patiënten bij de eindevaluatie.

- “Mede dankzij jouw hulp en fijne begeleiding is het dus gelukt te stoppen, waarvoor mijn hartelijke dank!”
- “Heel erg bedankt voor de ondersteuning bij het afbouwen. Ik ben ontzettend blij dat het gelukt is. Dus dank voor het fijne schema en de goede begeleiding.”
- “Het afbouwproces vond ik prima, ik had veel minder last van bijwerkingen. Ik vind het heel fijn en ben blij dat ik op die manier kon afbouwen, want anders was het heel moeilijk geweest.”

Floris-Jan de Haan is zorginkoper Farmacie bij CZ. Linda Klein Holkenborg-van der Meijden is assistent Medisch Adviseur bij CZ. Melissa Eikman, Natalie Chan en Paul Lebbink zijn werkzaam als apotheker bij Transvaal Bereidingsapotheek.

Literatuur

1. Vinkers & Vis. Hoe zit het nu echt met antidepressiva. 2021.
2. Multidisciplinair document Afbouwen SSRI's & SNRI's. 2018.